

МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ**INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS AS A PREREQUISITE FOR ESTABLISHING CRIMINAL LIABILITY FOR VIOLATION OF VOTING RIGHTS**

**Колодін Д.О., доцент,
декан факультету цивільної та господарської юстиції, доцент кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»**

Стаття присвячена дослідженню особливостей міжнародних правових стандартів виборчого права. Визначено, що міжнародні правові стандарти виступають певним зразком, правилом, еталоном поведінки в тій чи іншій сфері, що знаходить свого відображення у відповідних законодавчих конструкціях національного права. Під міжнародно-правовими виборчими стандартами варто розуміти зобов'язання держав світової, європейської спільноти щодо надання визначених прав і свобод у ході реалізації участі у вільних, справедливих, дійсних і періодичних виборах для осіб, які перебувають під юрисдикцією цих держав, та щодо гарантування реалізації цих прав і свобод.

Наведено позиції вчених стосовно визначення розуміння та змісту поняття міжнародних правових стандартів. Встановлено ряд міжнародних договорів, які закріплюють міжнародні правові стандарти у сфері виборчого права. Визначено, що в найбільш систематизованому вигляді європейські стандарти демократичних виборів викладені у Кодексі належної практики у виборчих справах, що був прийнятий Венеціанською комісією у 2002 році і визнаному «еталонним документом» Ради Європи та держав-членів, який покликаний надати єдину систему критеріїв для оцінки виборів у різних країнах при проведенні міжнародного спостереження.

Вітчизняне законодавство закріплює та відображає міжнародні правові стандарти, в тому числі за рахунок встановлення кримінальної відповідальності за порушення виборчого права (ст. 157-160 КК України). Встановлено, що національне законодавство під впливом, у тому числі, євроінтеграційних процесів та з метою дотримання міжнародних правових стандартів, визнає виборчі права громадянина об'єктом кримінально-правової охорони та встановлює кримінальну відповідальність за діяння, які утворюють перешкоджання здійсненню виборчого права, незаконні дії щодо виборчої документації, забезпечення чесних та справедливих виборів (реалізації права на встановлення влади), підкуп окремих учасників виборчого процесу та ін.

Ключові слова: міжнародні правові стандарти, міжнародний договір, імплементація, права людини, виборче право, кримінальні правопорушення у сфері охорони виборчого права.

The article is devoted to the study of the peculiarities of international legal standards of electoral law. It was determined that international legal standards act as a certain model, rule, standard of behavior in one or another sphere, which is reflected in the relevant legislative constructions of national law. International legal election standards should be understood as the obligations of the states of the world and European community to grant certain rights and freedoms during the implementation of participation in free, fair, valid and periodic elections for persons under the jurisdiction of these states, and to guarantee the implementation of these rights and freedoms.

The positions of scientists regarding the definition of the understanding and content of the concept of international legal standards are presented. A number of international treaties have been established that establish international legal standards in the field of electoral law. It has been established that in the most systematized form, the European standards of democratic elections are set forth in the Code of Good Practice in Electoral Matters, which was adopted by the Venice Commission in 2002 and recognized as a "reference document" of the Council of Europe and member states, which is designed to provide a unified system of criteria for evaluating elections in different countries during international surveillance.

Domestic legislation establishes and reflects international legal standards, including through the establishment of criminal liability for violation of electoral rights (Articles 157-160 of the Criminal Code of Ukraine). It has been established that the national legislation, under the influence of, among other things, European integration processes and with the aim of complying with international legal standards, recognizes the electoral rights of a citizen as an object of criminal law protection and establishes criminal liability for actions that constitute an obstacle to the exercise of the right to vote, illegal actions in relation to the election documentation, ensuring fair and just elections (realization of the right to establish power), bribing individual participants in the election process, etc.

Key words: international legal standards, international agreement, implementation, human rights, electoral law, criminal offenses in the field of election law protection.

Міжнародно-правові акти містять в собі низку напружаних норм у галузі прав людини в цілому та спрямованих на забезпечення вільних, справедливих виборів, зокрема, що представляють собою міжнародні виборчі стандарти. Глобалізаційні процеси охоплюють і правові механізми, створюючи міжнародні стандарти, що, відповідно, охоплює і національні системи права.

Переважно міжнародні правові стандарти виступають певним зразком, правилом, еталоном поведінки в тій чи іншій сфері, що знаходить свого відображення у відповідних законодавчих конструкціях національного права. У науковій літературі зазначається, що такі «стандарти виражаються у вигляді основоположних принципів та норм міжнародного права та стосуються засад регулювання у низці «внутрішніх» правових сфер; вважається, що вони відіграють роль взірців (зразків, еталонів), на які покликані орієнтуватися у своїй діяльності різні держави та інші учасники суспільного життя» [1, с. 17]. звертається увага на те, що «іноді міжнародно-правові стандарти ставлять поряд із принципами права та основоположними європейськими цінностями» [2, с. 45].

На думку О. Київця, «важко уявити будь-яку сферу, у якій би не існувало загально визнаних міжнародних стандартів. У цьому переліку важливе місце займають і міжнародні (зокрема європейські) стандарти демократичних виборів» [3, с. 407].

І. Грицяк вказує, що «стандарти європейського врядування існують у різних формах: як критерії, принципи, цінності, конкретні правила, процедури і механізми» [4, с. 18-19].

А.Р. Крусян вважає, що «міжнародні правові документи, отримавши визнання світової спільноти, стають так званими міжнародно-правовими стандартами, зокрема у сфері прав та свобод людини» [5, с. 171]. Ю.Б. Ключковський з цього приводу коментує, що «правові стандарти належать до сфери права, а не законодавства, і хоча й стандарти-принципи можуть визнаватися джерелами права, однак це стосується їх змісту, а не акту, в якому вони викладені» [6, с. 89].

П. Рабінович, О. Венецька слушно зазначають, що «міжнародні стандарти прав людини встановлюють власне «мінімальний стандарт», є «мінімально допусти-

ним консенсусом»; вони не лише закріплюють перелік загально визнаних прав, але й фіксують їх певний необхідний обсяг, мінімальний рівень, на якому останні мають реалізовуватись» [7].

Класичними прикладами міжнародних документів, що містять зобов'язальні для України міжнародно-правові стандарти у сфері виборів є – Міжнародний пакт про громадянські та політичні права ООН 1966 року [8] та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Ради Європи 1950 року разом протоколами [9]. Інші зобов'язальні документи, які часто згадуються у контексті міжнародних виборчих стандартів – Конвенція про політичні права жінок 1952 року [10], Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року [11], Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [12].

До обов'язкових виборчих стандартів слід віднести також принципи виборчого права, проголошені у статті 21 Загальної декларації прав людини [13], Декларація 112 Міжпарламентського союзу про критерії вільних і чесних виборів [14], Документі Копенгагенської наради з людського виміру НБСС105 (Копенгагенський документ) [15], практиці Європейського суду з прав людини.

Окрім міжнародних договорів правові стандарти у сфері виборчого права мають й інші міжнародні документи, які містять певні правові стандарти, проте формально не мають зобов'язального характеру, властивого договорам. Такими документами можуть вважатися акти міжнародних організацій, які є рекомендаційними або мають політичний характер. Положення, встановлені такими актами, сьогодні прийнято відносити до так званого «м'якого права», яке викликає значний інтерес дослідників і практиків [16, с.135]. Прикладом таких актів може бути «Загальний коментар статті 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права» [17]; Декларація про критерії вільних і чесних виборів Міжпарламентського союзу, у якій проголошено два фундаментальні принципи демократичних виборів та викладено їх детальний зміст через взаємозв'язок з іншими принципами виборчого права, а також вимоги щодо державної політики у цій сфері [18]; звіти місії ОБСЄ/БДПЛ зі спостереження за виборами [19].

У найбільш систематизованому вигляді європейські стандарти демократичних виборів викладені у Кодексі належної практики у виборчих справах [20, с. 145], що був прийнятий Венеціанською комісією у 2002 році і визнаною «еталонним документом» Ради Європи та держав-членів, який покликаний надати єдину систему критеріїв для оцінки виборів у різних країнах при проведенні міжнародного спостереження [21].

Як вказує М. Ставнійчук, «під міжнародно-правовими виборчими стандартами загальноприйнято в міжнародному та конституційному праві розуміти зобов'язання держав світової, європейської спільноти щодо надання визначених прав і свобод у ході реалізації участі у вільних, справедливих, дійсних і періодичних виборах для осіб, які перебувають під юрисдикцією цих держав, та щодо гарантування реалізації цих прав і свобод» [22, с. 112].

Активна інтернаціоналізація суспільного життя з часом приводить до того, що міжнародне право поступово сприймається як природна і гармонійна складова національної правової системи та законодавства.

Наразі, згідно ст. 9 Конституції України до національного законодавства віднесено чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [23].

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» ратифікація міжнародних угод, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, викликає потребу в приведенні національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм [24].

З метою виконання міжнародних правових стандартів та неухильної реалізації прав людини і громадянина, в тому числі і виборчих прав, національне законодавство містить систему норм та механізми правової охорони законних прав, свобод та інтересів людини і громадянина. Крайньої мірою відповідальності за порушення тієї чи іншої норми за умови ознак суспільної небезпечності національним законодавством передбачена кримінальна заборона того чи іншого складу правопорушення (проступку або кримінального правопорушення).

Так, кримінальний закон України містить Розділ V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина», де законодавцем передбачена кримінальна заборона ряду кримінальних правопорушень у сфері виборчого права (ст. 157-160 КК України). Національне законодавство під впливом, у тому числі, євроінтеграційних процесів та з метою дотримання міжнародних правових стандартів визнає виборчі права громадянина об'єктом кримінально-правової охорони та встановлює кримінальну відповідальність за діяння, які утворюють перешкоджання здійсненню виборчого права, незаконні дії щодо виборчої документації, забезпечення чесних та справедливих виборів (реалізації права на встановлення влади), підкуп окремих учасників виборчого процесу та ін.

Поширене розуміння, яке виводить міжнародні виборчі стандарти із міжнародних стандартів прав людини. Відповідно, міжнародний правовий інститут прав людини став важливою складовою міжнародного права, а сфера дотримання та захисту основних прав і свобод визнана такою, що природно допускає пряме втручання норм міжнародного права у національне право окремої держави.

Отже, інтеграційні процеси суттєво впливають на зміну правового регулювання правових відносин, що відображаються національному законодавстві. Особливо на сучасному етапі ставлення своєї державності та реалізації статусу України як країни-кандидата в члени ЄС під впливом європейських правових стандартів і принципів, що зафіксовані у джерелах європейського міжнародного права, і є обов'язковими правовими вимогами для держав-учасниць, національне законодавство змінюється з метою імплементації та впровадження в національну практику міжнародних правових стандартів, в цілому, та у сфері кримінально-правової охорони виборчого права, зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні: монографія / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2008. 252 с.
2. Серьогіна С.Г. Організаційно-правові аспекти вдосконалення законодавства про вибори Президента України. Вибори Президента України-99: проблеми теорії і практики: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16-17 бер. 2000 р.). Київ: Центральна виборча комісія, 2000. С. 215-220.
3. Київець О.В. У пошуках міжнародного права: переосмислюючи джерела: монографія. Кам'янець-Подільський: Вид-во «Оіум», 2011. 480 с.
4. Стандарти європейського врядування: навч. посіб. / авт. кол.: І.А. Грицяк та ін.; за заг. ред. І.А. Грицяка. Київ: НАДУ, 2011. 184 с.
5. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
6. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.
7. Рабінович П., Венецька О. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, поняття. *Юридичний вісник України*. 2012. 13-19 груд. (№ 49(910)).

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
10. Конвенція про політичні права жінок 1952 року. URL: https://www.ebk.net.ua/Book/political_science/s_z_p/part4/494.htm
11. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text
12. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
13. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
14. Декларація про критерії вільних і чесних виборів (неофіційний переклад). Науково-практичний коментар Закону України «Про вибори Президента України» / за ред. Ю.Б. Ключковського. Київ : Парламентське вид-во, 2004. С. 400-404.
15. Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. URL: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>
16. Ківець О. Феномен м'якої норми міжнародного права у діяльності міжнародних інституцій. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. № 1. С. 134-137.
17. Загальний коментар статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права / Комітет з прав людини ООН. Науково-практичний коментар Закону України «Про вибори Президента України» / за ред. Ю. Ключковського. Київ: Парламентське вид-во, 2004. С. 391-397.
18. Declaration on Criteria for Free and Fair Elections. Unanimously adopted by the InterParliamentary Council at its 154th session (Paris, 26 March 1994). URL: <http://www.ipu.org/Cnl-e/154-free.htm>
19. Elections in Ukraine. URL: <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine?page=1>
20. Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та Пояснювальна доповідь (CDL-AD(2002)23rev). Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії: в 2-х част.; пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. 3-є вид., випр. і доповн. Київ : Логос, 2016. Ч. 1. С. 143-176.
21. Резолюція 1320 (2003) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Кодекс належної практики у виборчих справах». Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи; пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. 2-е вид., випр. і доповн. Київ : Логос, 2009. С. 457-458.
22. Ставнійчук М.І. До сучасного розуміння принципів виборчого права України *Держава і право*. Юридичні і політичні науки. Київ, 2001. Вип. 13. С. 111-118.
23. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.
24. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 10.12.2004 р. № 50. Ст. 540.